

DIN NOU DESPRE SIMBOLURI

Gheorghe VRABIE,
*artist plastic, colaborator științific
al Institutului Patrimoniului Cultural,
A.Ș.M.*

In this text called *Again about symbols*, as the author of the today's Statal coat of arms of Republic of Moldova, adopted at 3 november 1990 and of other symbols, i caught the attention over the significations, of the place and their role in people's life and in Society.

I evocated some aspects and unknown occurrences for the large public that happened while working, symbol debating, adopting and their implementation.

Nowadays symbols, are indispensable attributes of the State's independence and sovereignty, and represent the concrete results of the fight for the reborn and national emancipation that started in Basarabia in year 1988-1989.

Appealing at the experts's works i explained the role and the significations and the connection between the colors blue, yellow and red-the fundamental colors of the chromatic palette, from which is made up and our national flag-tricolour, with physic, cosmic and sacred elements.

Through scientific arguments I rejected the atacs and tries of destroying and substitution of the actual statal symbols, undertaken of some persons from ignorance, ambition or ill-will.

Simbolurile statului, emanate de mișcarea de eliberare națională

Imnul, Drapelul, Stema, Sigiliul și Moneda națională sunt însemnele simbolice distinctive și atribuțiile indispensabile ale suveranității și independenței statale și sunt ocrotite prin lege, așa cum prevede Constituția Republicii Moldova: Titlul I, art. 12, alineatele (1) și (5). De la elaborarea și adoptarea acestora se vor împlini în curând două decenii.

Pentru că trăim într-o societate fărâmițată, compusă din grupuri cu interese antagoniste, bântuită de o mulțime de probleme, elaborarea și adoptarea simbolurilor statale s-a efectuat în condiții deosebit de complicate, marcate de dispute înverșunate și confruntări crâncene.

Cu toate că au fost aprobate și implementate de către autoritățile statului, cu toate că au fost acceptate și susținute de majoritatea cetățenilor, pe parcursul anilor care s-au scurs de la introducerea lor în 1990, simbolurile au fost ținta mai multor atacuri agresive din partea reprezentanților unor forțe ostile spiritualității, culturii și tradițiilor noastre. Astfel, li s-au schimonosit și denigrat originile, semnificațiile, istoria creării și adoptării, s-a încercat discredita-

rea autorilor, a membrilor juriului care au totalizat rezultatele Concursului Național pentru elaborarea actualei Steme de Stat, precum și a deputaților Parlamentului Republicii Moldova (pe atunci Sovietul Suprem) care le-au votat, a persoanelor cu putere de decizie care le-au aprobat și le-au implementat. S-a urmărit derutarea populației, crearea unor atitudini negative față de simbolurile naționale și, în cele din urmă, scoaterea lor din folosință, distrugerea acestora și înlocuirea cu altele, asemănătoare cu cele din perioada sovietică, străine tradițiilor noastre istorice, statutului nostru și ființei noastre naționale.

În unele publicații de la Chișinău precum ziarul *Время*, de exemplu, s-a scris că Drapelul Republicii Moldova ar fi „...o copie a steagului de luptă al României Mari din timpurile profascistului Ion Antonescu...”, că „...Stema a fost introdusă în Parlament prin ușa din spate de către activiștii Frontului Popular... impusă fraudulos, deși a fost respinsă de trei ori de către Comisia Națională pentru Heraldică...”

După cum se știe, „Tricolorul albastru, galben și roșu a apărut și s-a afirmat ca Steag Național încă din primele decenii ale sec. al XIX-lea având o origine populară... iar culorile sale sunt rezultatul unei opțiuni ce vine din vremuri îndepărtate...” (*Tricolorul României*, București, Sigma, 1991). Aceleași culori - albastru, galben și roșu le-au avut și Drapelul Sfatului Țării și al Republicii Democratice Moldovenești în anii 1917-1918, fâșiile colorate fiind dispuse orizontal începând cu culoarea albastră în partea de sus. Astfel, Tricolorul a apărut și a fost folosit ca Drapel de Stat cu mult înainte de cel de-al doilea război mondial! În ceea ce privește Comisia Națională pentru Heraldică, aceasta a fost înființată abia peste cinci ani după elaborarea, aprobarea și introducerea actualei Steme de Stat!

Din păcate, atacurile asupra simbolurilor statale, prin articole distructive sau imagini care schimonosesc aspectul și conținutul acestora, s-au strecurat și în unele publicații prestigioase, apreciate și respectate de către cititori. S-au vehiculat, de exemplu, un șir de ineptii și neadevăruri referitoare la valuta națională, cum că „...la crearea bancnotelor noului stat, Republica Moldova, s-a ținut morțiș să fie păstrate dimensiunile și culorile rublelor sovietice... primitivismul gradelor de protecție a biletelor bancare, emise de BNM și hârtia ieftină de proastă calitate, au favorizat apariția a milioane de falsuri... durata de viață a unei bancnote de hârtie este de numai câteva luni... de denominare Leul moldovenesc, deocamdată, n-are nevoie, dar o schimbare la față i-ar prinde tare bine!”

Apariția unor astfel de materiale fanteziste cu caracter distructiv după 15 ani de la introducerea leului dă de bănuț că în spatele acestor pretinse constatări se află interese de grup ale unor persoane concrete tentate să profite de pe urma schimbării monedei naționale!

Pe la începutul anului 2007, pe un șir de panouri publicitare, amplasate în centrul municipiului Chișinău, timp de mai bine de o lună de zile a fost expusă, supradimensionată, în formatul de 150x120 cm. coperta Revistei *Neorama*, *Almanah național*. Printre câteva titluri de articole reproduse pe copertă figura

cercând să atrag atenția opiniei publice și organelor abilitate cu supravegherea respectării legilor, dar nu a urmat nicio reacție... Dimpotrivă! Situația s-a agravat!

Pe la finele anului 2007 importanți factori de decizie din republică au reproșat României cum

*Stema Republicii Moldova, variantă policromă, monocromă și relief adoptată în 1990.
Autor Gheorghe Vrăbie.*

și acesta: „De ce moldovenii au o vacă pe Stemă?”. În textul articolului respectiv mai era o întrebare insultătoare: „De ce țara voastră poartă numele unui cățel?”. Mă întrebam dacă a reacționat cineva împotriva acestor acte injurioase și revoltătoare la adresa simbolurilor dintre cei împuterniciți cu supravegherea respectării legilor statului, dintre persoanele oficiale care circulă prin centrul mun. Chișinău și dintre cei care se consideră cetățeni ai acestui stat?

În calitate de autor al actualei Steme de Stat și ai altor simboluri pe care le-am creat, de care se folosesc toți cetățenii, am respins aceste atacuri și calomnii prin intermediul unor materiale date publicității în presa scrisă și prin cea audiovizuală, în-

că ne-ar fi impus standardele sale, începând de la limbă, istorie, denumirea valutei naționale, inclusiv tricolorul, inclusiv stema, etc.

Nu este adevărat, nimeni nu ne-a impus nouă cu de-a sila nimic! S-a acordat consultație și asistență tehnică-materială în anumite cazuri, dar aceasta s-a realizat la solicitarea autorităților și conducerii de vârf a Republicii Moldova din perioada respectivă.

Simbolurile au fost create la Chișinău de către specialiști cu o anumită experiență și cunoștințe în domeniile științei și artei heraldicii. Au fost aprobate și implementate de persoanele împuternicite cu soluționarea acestor probleme.

Simbolurile actuale sunt produsul mișcării pen-

Drapelul municipiului Chișinău adoptat în 1998. Autor Gheorghe Vrabie.

tru renașterea națională și emancipare, pentru cucerirea independenței și suveranității de stat, declanșată în a.1989. Așa s-a procedat în toate republicile ex-sovietice care și-au cucerit independența după destrămarea fostei URSS, inclusiv în Federația Rusă, înlăturându-se simbolurile șablonarde, artificiale, alcătuite pe baza simbolurilor materiale și creându-se Drapele și Steme de Stat noi, întemeiate pe tradițiile istorice, culturale și spirituale ale popoarelor respective. La fel s-a procedat și în unele țări așa zise socialiste ca România și Ungaria, de exemplu, în care după cel de-al doilea război mondial și rămânerea lor în sfera de dominație a URSS au fost interzise simbolurile statale tradiționale și au fost introduse steme elaborate după modele impuse de Moscova, concepute în spirit materialist. După căderea regimurilor comuniste și în aceste țări s-a revenit la simboluri istorice, tradiționale, legate de valorile culturale și spirituale statornicite de veacuri.

Doar în Belarus, după o perioadă de timp de câteva luni, s-a revenit la Drapelul și Stema din perioada sovietică, iar în Transnistria, în principiu (cu mici schimbări) este folosită Stema de Stat a fostei RSSM, cu cunună alcătuită din plante și fructe: spice de grâu, știuleți de porumb, mere, struguri și frunze de viță de vie. În varianta inițială realizată în a. 1940 proiectul acesteia a fost elaborat de către E.Merega, un pictor rus, venit la Chișinău tocmai de la Vladivostok!

Drapelul bicolor al fostei RSSM - de culoare roșie peste care era aplicată o fâșie de culoare verde, orizontală - combinație de culori care, după cum se știe, irită și deranjează vederea, a fost elaborat de către A.Șubin, venit și el pe pământul Moldovei tocmai din regiunea Altai!

Schimbarea simbolurilor, o problemă falsă

Cum de la un timp încoace, simbolurile statale au devenit subiecte de discuții și de confruntări între partidele și grupurile rivale ce vor continua, probabil, pe parcursul perioadei preelectorale până la alegerile din anul 2009, iar dezbaterile pe această temă vor deveni tot mai încrâncenate, pentru a se cunoaște adevărul referitor la mesajul, originea, semnificațiile, istoria creării, adoptării și implementării lor, trebuie făcute anumite precizări. Noua generație nu cunoaște în mare parte faptele istorice din primii ani ai deceniului trecut.

Din păcate, unele persoane care au jucat un rol concret în cadrul acelor procese și evenimente - membri ai juriului care au luat hotărâri referitoare la rezultatele concursului desfășurat pentru elaborarea Stemei, membri ai prezidiului și ai Sovietului Suprem al RSSM, nu mai sunt în viață. Unii au uitat, iar alții nici nu au cunoscut anumite fapte importante ce s-au produs în culise, în timpul desfășurării concursului. Ar mai trebui de spus, în această ordine de idei, că marea majoritate nu știe ce reprezintă știința și arta heraldicii, ce este simbolică, ce importanță au și ce loc ocupă acestea în viața unui om, unui popor și în structura unui stat.

Trebuie de subliniat că problema schimbării simbolurilor în Republica Moldova din capul locului este una falsă, artificială! Simbolurile unui Stat se schimbă doar dacă se schimbă regimul politic și relațiile sociale și nu la dorința unui partid, unui grup sau unei persoane, fie investită această persoană și cu cele mai înalte funcții de conducere. Schimbarea Stemei de Stat ar atrage după sine, în mod obligatoriu, și schimbarea Drapelului pe care este aplicată, a Monedei naționale, a buletinelor de identitate, a

unui număr imens de adeverințe, certificate și acte oficiale, foi cu antet și ștampile.

Mai trebuie de spus că elaborarea unei Steme de Stat impune autorului ei o responsabilitate deosebită, necesită mult timp și eforturi creatoare imense. O astfel de lucrare trebuie să corespundă adevărului istoric și tradițiilor, să fie argumentată științific, să comporte încărcătura emoțională necesară, să aibă expresivitatea artistică specifică operei de artă, precizia și claritatea desenului tehnic care ar permite să fie confecționată într-o multitudine de forme și dimensiuni cu diferite tehnici și materiale: pictură, sculptură, grafică, în imprimante, broderii și tapiserii, în basoreliefuri, în ghips, lemn, piatră, beton-armat, granit și diferite metale - aluminiu, fier, cupru, argint; imprimată pe bancnotele valutei naționale, reliefată pe monede, pe numerele de înmatriculare ale autovehiculelor, pe medalii, insigne și pe însemnele uniformelor Armatei Naționale, Poliției și lucrătorilor Departamentului Vamal; aplicată pe mijloacele de transport de cale ferată, aeronave și vapoare, pe mărci de acciz; imprimată pe diplome, mape, cărți și în enciclopedii; tipărită pe hărțile geografice, afișată pe fațadele instituțiilor de stat și în interiorul acestora, la ministere, Consiliul de Miniștri, Parlament, Președinție, Ambasade; amplasată la instituțiile internaționale din care face parte Republica Moldova - OSCE, ONU, CE etc.

Stema de Stat este prezentă la diferite manifestări și evenimente politice, culturale, sportive. Este reprodusă în presa scrisă și prezentată zilnic în emisiuni televizate. Stema de Stat îl însoțește pe fiecare cetățean în parte și pe toți cetățenii laolaltă zilnic într-o mulțime de situații, fiind aplicată pe adeverința de naștere, certificatul de maturitate, de căsătorie, pe polița de asigurare medicală, certificatul de deces, etc.

Nu numai elaborarea, confecționarea și implementarea unei Steme de Stat solicită eforturi și cheltuieli materiale colosale, dar și distrugerea acestora necesită cheltuieli enorme. Dacă se va proceda la schimbarea simbolurilor, cheltuielile vor fi puse tot pe umerii cetățenilor.

Pentru lichidarea numărului astronomic de steme, existente în prezent în diferite forme și materiale, ar trebui construită o uzină specială! În plus, nu se știe cât ar putea dura acest proces al distrugerii, deoarece nici până astăzi nu a fost înlăturată definitiv Stema fostei RSSM. Un exemplar de dimensiuni monumentale din beton armat, bunăoară, mai poate fi văzut pe frontispiciul unei instituții de învățământ, situate pe strada A.Mateevici din Chișinău, în apropiere de Ambasada SUA!

Filozofia simbolică

Printre lucrările expuse pe pereți în atelierul meu de creație - picturi, foi grafice, piese de artă decorativă - este și o hartă politică a lumii imprimată recent. Pe marginile hărții, în imagini policrome, sunt

reproduse 194 drapele cu stemele statelor respective, inclusiv Drapelul Republicii Moldova. În aceste drapele se reflectă întreaga paletă cromatică posibilă. Drapelul și Stema fiecărui stat încifrează semnificațiile semantice și simbolice specifice, condiționate de istoria, cultura și spiritualitatea popoarelor respective. Fiecare popor și cetățean are dreptul să se mândrească cu aceste simboluri și trebuie să le poarte respectul cuvenit. Aceleași drepturi le avem și noi.

Trebuie de subliniat, în cadrul acestor idei, că atacurile asupra simbolurilor statale, întreprinse de unii indivizi, peste tot ca și la noi sunt cauzate de înstrăinare, lipsă de cultură și de educație. În ce privește Tricolorul, succesivitatea culorilor este una strictă - albastru, galben și roșu. Aceasta trebuie memorat odată și pentru totdeauna, deoarece uneori lucrurile se inversează: nu numai culorile sunt citate începând cu roșu, ci și Drapelele sunt confecționate și arborate greșit, roșul fiind amplasat înaintea, atașat de hampă.

Pe lângă evenimentele istorice de care este inspirat, datorită cărora a fost creat și a fost adoptat aspectul său cromatic, Tricolorul este legat și de anumite fenomene fizice, cosmice și sacre, ceea ce îi conferă valori și semnificații semantice și simbolice cu totul deosebite.

Despre faptul că albastrul, galbenul și roșul sunt culorile de bază ale paletii cromatice din care, prin combinare și amestec, se formează toate celelalte culori ale paletii, știe mai multă lume. Se poate sesiza aici o anumită semnificație simbolică. Această

Sf. Gheorghe în luptă cu balaurul. Emblema Corpului de ofițeri din Republica Moldova. Autorul proiectului Gheorghe Vrabie, broderie Dorina Vrabie.

*Emblema Curții Supreme de Justiție.
Autor Gheorghe Vrabie.*

legătură cromatică a Tricolorului cu toate culorile din Drapelele statelor lumii simbolizează ideea de interdependență și relații de frățietate cu toate popoarele pe diferite planuri - material, cultural și spiritual.

Mai puțini știu, însă, că cele trei culori sunt și culorile de bază ale Curcubeului și aceasta este legătura Tricolorului cu un fenomen natural, cosmic. Dar foarte puțini cunosc interdependența dintre cele trei culori și fenomenele sacre. De aceea prezentăm aici un fragment dintr-o lucrare a unui autor american aproape cu totul necunoscută la noi - „Exprimarea enciclopedică a filosofiei simbolice, masonice, ermetice, cabalistice și roze-cruciate” de Manly P.Hall (reapărută în ediția a doua la Editura СПИКС din Sanct-Petersburg în a. 1994, în limba rusă). În capitolul „Soarele, divinitate universală”, autorul scrie: „...Sursele Sfintei Treimi sunt clare tuturor celor care observă apariția zilnică a Soarelui. Această sferă, fiind simbolul luminii, are trei faze deosebite: răsăritul, amiaza și asfințitul. Filosofii, prin urmare, au împărțit viața tuturor lucrurilor în trei părți diferite: creștere, maturitate și decădere. Între semiîntunericul dinaintea răsăritului și semiîntunericul serii există amiaza gloriei strălucitoare. Dumnezeu Tatăl, Creatorul întregii lumi, este simbolizat prin răsărit. Culoarea sa este albastră, fiindcă soarele când răsare

e împodobit într-o ceață albastră. Dumnezeu Fiul, Iluminat, trimis să fie martorul Tatălui Său în fața întregii lumi, reprezintă o sferă cerească sclipind în amiază ca o strălucitoare coamă de Leu, blond-auriu, Salvatorul Lumii. Culoarea Sa este galbenă și puterea Sa nelimitată. Dumnezeu Sfântul Duh este apusul, când sfera zilei în veșminte roșii de foc se oprește o clipă pe linia orizontului și după aceea dispare în întunericul nopții pentru a se peregrina prin lumea de jos și reapărând triumfal din îmbrățișarea întunericului...” (Trad. noastră, Gh.Vrabie)

Considerăm că ar fi oportun să ne referim pe scurt și la ceea ce este expresia simbolică în artă, în special în arta și știința heraldicii și cum au exprimat (explicat) acest procedeu înaintașii noștri în lucrările lor.

Immanuel Kant prin „simbolic” înțelegea un mod de reprezentare intuitiv, dar indirect, deci un mod de a privi lucrurile care prezintă conceptul numai printr-o analogie.

Datorită lui Friedrich Creuzer conceptul de simbol a dobândit adâncime și extensie, fiind fundamentată însemnătatea acestei noțiuni în calitate de categorie istorică și estetică. „În străvechea lui comuniune cu zeii omul obișnuiește să le surprindă manifestările în visele lui, în zborul păsărilor, în împrejurări ale jertfelor de animale, în adâncul pământului, în vârfulurile copacilor, ca și în tot felul de alte semne neașteptate...”

Conform lui Goethe, în „simbol” ni se înfățișează universalul. În lucrarea sa *Artă și antichitate* el scria: „Aceasta este adevărata simbolistică, în care particularul reprezintă universalul, nu însă ca vis și umbră, ci ca revelație vie și instantanee a necuprinsului”. Referitor la raporturile și corelația dintre formă și conținut, la relația dintre obiectul concret și subiectul presupus, indirect comportă „incongruența dintre esență și formă” și prisosul conținutului în comparație cu expresia lui” (citate din cartea *Stil, simbol, structură* de Lorenz Dittman, capitolul intitulat: *Simbolul*). Astfel, obiectul concret, Drapelul, simbolizează Patria!

Cum o caricatură avea să devină stemă

Concepția și elaborarea simbolurilor heraldice, în mod special a lucrărilor de importanță deosebită, cum sunt Drapelul și Stema, impun realizatorilor o responsabilitate imensă, deoarece aceste simboluri sunt prezente în societate zi cu zi, în prim plan, și are de a face cu ele zilnic întreaga societate și fiecare cetățean în parte de zeci de ori. Lucrările de artă heraldică sunt produse de sinteză, pentru elaborarea cărora este necesară conlucrarea și contribuția specialiștilor din domeniile științei, istoriei, artelor plastice, a funcționarilor publici, etc.

Rolul artistului plastic este unul deosebit, deoarece de el depinde rezultatul final și valoarea artistică a acestui proces de lucru complicat. Concepția

teoretică a unui simbol heraldic, fără contribuția necesară, corespunzătoare a artistului plastic realizator, fie această concepție chiar ideală, va rămâne literă moartă... Doar prin conlucrarea eficientă, armonioasă a specialiștilor din aceste domenii poate rezulta un produs calitativ, valoros sub aspect teoretic, științific și artistic.

Referitor la concursul național pentru elaborarea proiectului actualei Steme de Stat, desfășurat la Chișinău în vara anului 1990, s-a vorbit doar despre aspectele pozitive ale organizării acestuia, dar nu s-a spus nimic despre deficiențele și aspectele negative.

În componența juriului nu a fost inclus niciun expert în domeniul artelor plastice - artist plastic sau critic de artă. Juriul a fost alcătuit din deputați ai Sovietului Suprem, funcționari sau specialiști în alte domenii. Poate că tocmai din aceste motive la una dintre ședințe a fost susținut și recomandat spre aprobare un proiect care nu era altceva decât o caricatură! Cununa rotundă compusă din produse agricole: știuleți de porumb, struguri, spice de grâu, frunze de viță de vie evocau stema din perioada sovietică. Acest balast împovăra mentalitatea și gândirea unor autori, elemente componente de felul acesta figurând în mai multe proiecte.

Însă aspectul caraghios al acestui proiect era cauzat de elementele componente, amplasate în interiorul cununii respective. Pe axa centrală a compoziției autorul a desenat o torță evidențiată cu negru, partea de sus a acesteia asemănându-se cu un cap de bovid, deasupra căreia a amplasat o stea de culoare galbenă din care ieșea o flacără roșie, iar de la aceasta, în toate direcțiile, porneau raze aurii. În partea stângă și dreaptă pe axa orizontală centrală au fost amplasați aștrii, soarele și luna, sugerând ochii (torța sugera nasul) desenați decorativ. Dedesubtul torței, cu majuscule, a fost scris cuvântul *Moldova*, evidențiat cu culoare roșie, orientat pe o linie curbă, sugerând gura sau mai precis, dinții. Sub inscripție, cu vârful în jos a fost așezată o frunză de viță de vie, evocând barba.

Astfel, din ansamblul și repartizarea elementelor componente, amplasate pe fundal alb în interiorul cununii, a rezultat o față monstruoasă de strigoi... Sub aspect plastic imaginea a fost realizată cu precizie și acuratețe, iar sub aspectul concepției și în calitate de Stema de Stat părea cu totul oribilă.

Spre sfârșitul ședinței respective, disputele între membrii Juriului se înfierbântaseră în așa măsură încât regretatul Gheorghe Mazilu, care era împotriva acestei variante, a trântit cu pumnul în masă, împiedicând adoptarea unei decizii finale pentru susținerea acestui proiect.

Totuși varianta cu pricina a figurat printre cele șase variante după care s-au făcut fotografii policrome și au fost duse, pentru consultație, la Comisia de specialitate de la București...

„Acvila trebuie să aibă crucea în gură”

În perioada de timp cât a durat concursul au avut loc mai multe evenimente și întâmplări care unora ar putea să li se pară neînsemnate. Și totuși ele fac parte din șirul de întâmplări, uneori confuze sau stranii, care s-au ținut lanț, dar prin care a trebuit să trec, rătăcind ca printr-un labirint, până s-au clarificat lucrurile. Analizând acele întâmplări din retrospectiva zilei de azi, punându-le împreună, uneori am impresia că a trebuit să existe și o predestinare pentru a se putea realiza acest simbol heraldic și a se impune în pofida atâtor piedici și ostilități...

Într-o seară m-am dus la colegul Isaia Cârmu, rugându-l să-mi împrumute cartea „Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol”, album heraldic întocmit de Maria Dogaru, doctor în istorie. Vroiam să mă documentez referitor la unele aspecte legate de heraldică, deoarece continuam să lucrez asupra proiectului Stemei, cu toate că eram înlăturat din grupul concurenților cu care începusem să lucrăm împreună și care rămăsese în vizorul autorităților. În atelier se afla și scriitorul Aurel Scobioală, colegul lucrând la prezentarea grafică a unei cărți pentru copii a acestuia. Auzind motivul pentru care venisem, așa după cum îi este obiceiul, Isaia Cârmu replică apăsător:

„-Gheorghe! Tăt îi făcut! Măine va fi rădicat Drapelul pe clădirea Sovietului Suprem!”

Zic: „-Stați un pic, oameni buni, că încă nu s-a votat!”

Cu toate că se făcuse târziu, am avut intuiția să mă întorc în atelierul meu și să întind varianta cea mai dezvoltată a proiectului stemei pe o planșetă, deoarece era pictată pe o coală de craft-papir. Hârtia s-a întins și s-a nivelat perfect.

A doua zi dimineață, pe la orele 8.00, aud bătăi în ușă. Locuiam în sectorul Râșcani pe b-dul Moscovei în blocul cu cinci nivele, la etajul patru, deasupra magazinului alimentar „Progres”. Am deschis ușa și l-am văzut pe d-l Mihai Cimpoi, deputat în Sovietul Suprem. A venit din sectorul Ciocana. Nu știa cu precizie adresa unde locuiesc. A aflat întrebând de vecini. După ce ne-am salutat, a zis:

„-Gheorghe, azi în Sovietul Suprem se va discuta problema Stemei. Știu că ai și tu niște variante. Să prezinți și tu proiectul tău.”

„-Bine, bine”, zic. „D-le academician, dar se poate așa ceva?!”

„-Să aduci proiectul numai decît!”

Am plecat la atelier, am luat lucrarea, am urcat în troleibuz și cu vreun sfert de oră înainte de începerea ședinței, am intrat în sediul Sovietului Suprem. Concurenții care nu se așteptau la așa ceva, când m-au văzut, s-au crucit!

„-Iar o vinit aista cu vulturul!” - a exclamat unul dintre ei.

Proiectele au fost expuse pe scenă, rezemate de masa prezidiului. Noi, autorii, ne-am așezat în

sală în rândul întâi. Discuțiile se desfășurau anevoios. Unii deputați simțeau insuficiența proiectului în care elementul dominant era capul de bovidu. Ne-prietenii noștri scriau pe ziduri și pe trotuare: „Попа резать быков!”

D-l Mircea Druc se apropie de mine, se apleacă, sprijinindu-se cu mâinile de brațele scaunului pe care eram așezat și întrebă:

„-Să-i opresc?”

„-D-le prim ministru! Proce-dați așa cum vă dictează conștiința!” - i-am raspuns.

Domnia sa a urcat la tribună, a intervenit cu câteva argu-mente, după care discuțiile la tema respectivă s-au încheiat.

A urmat o nouă perioadă de lucru, cu inves-tigații, discuții și confruntări.

Un episod din această în-tâmplare a fost consemnat într-o fotografie repro-dusă la pag.724 în cartea ex-președintelui Mircea Snegur „Labirin-tul destinului” vol.I, apărută în anul 2007, pentru care am elaborat prezentarea gra-fică. În imaginea respectivă pot fi văzute cele două proiecte așezate pe scenă, sprijii-nite de masa pre-zidiului.

Au existat și alte întâmplări, cunoașterea cărora ar demonstra complexitatea confruntărilor și hățișu-rile prin care s-a trecut până s-au clarificat lucrurile. Afirmarea și impunerea lucrării a depins și de atitudinea unor personalități de mare încredere și autori-tate în societate.

Pe când proiectele erau expuse în Sediul Preșe-dinției, iar în presă se desfășurau discuții pe marginea lor, Chișinăul a fost vizitat de Preafericitul Daniel,

în prezent Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. Proiectul pe care l-am prezentat, înregistrat cu nr.1, realizat în culori, cu crucea latină amplasată în par-tea de sus a compoziției, a atras imediat atenția Înalt Preasfinției sale: „Aceasta trebuie să fie! Dar acvi-la trebuie să poarte crucea în gură.” Am considerat aceste cuvinte ca o binecuvântare.

Pe parcursul desfășurării concursului și în tim-pul dezbaterilor s-au auzit și unele voci ce s-au

pronunțat împotriva proiectu-lui în care figurea-ză acvila cruciată. Majorita-tea acestor opinii erau ca u z a t e de necu-noașterea istoriei, a specifu-lui artei heraldicii.

Leoni-da Lari, de exemplu, a scris și a publicat niște ver-suri din care două rânduri su-nau în felul următor: „Doamne Sfinte, fie-ți milă,/ Ștefan nu avea acvi-la!”

Având prilejul să ne întâl-nim și să discutăm, i-am ex-

plicat că existau Steme de Stat în care capul de bour era prezentat frontal și steme voievodale în care acesta era prezentat cu gât, gâtul fiind amplasat în profil. În aceste variante a stemelor erau reflectate și legăturile de rudenie ale domnitorilor cu soțiile lor.

Datorită căsătoriei cu Maria de Mangap, din dinastia Comnenilor a împăraților bizantini, Ștefan cel Mare ar fi trebuit să aibă în stema dinastică și acvila bicefală, simbolul heraldic al Bizanțului, ima-

18 din 130 variante de proiecte înaintate la Concursul Național pentru elaborarea Stemei de Stat. Cu numerele 11, 12, 13 figurează variantele lui Gheorghe Vrabie.

gine brodată pe acoperământul de mormânt al soției sale, decedată în a (1477). Din motive obiective o astfel de Stemă nu s-a putut realiza, deoarece Marele Domnitor mai avea și alte griji pe lângă știința și arta heraldicii... După aceste explicații, autoarea versurilor s-a liniștit.

Împotriva lucrării s-a pronunțat și pictorul Mihai Greco, spunând că trebuie adoptată Stema din timpul lui Ștefan cel Mare, care a fost dusă la Muzeul de arheologie din Odesa de la Cetatea Albă și pe care el a avut prilejul să o vadă în depozitul de la subsol al acestui muzeu.

Fiind vorba de o variantă de Stemă Voievodală, și aceste declarații, de asemenea, nu aveau nici un sens!

Actuala Stemă, învingătoare în competiția cu alte șase proiecte

Concursul a stârnit discuții în familii, în instituțiile de învățământ, la întreprinderi, etc. În acele discuții a fost practic antrenată întreaga societate. Pe adresa redacției Cotidianului *Moldova Suverană*, în care au fost reproduse mai multe variante de proiecte, au fost expediate o mulțime de scrisori cu opiniile și sugestiile cititorilor.

A fost alcătuit un grup de ziaști care trebuiau să studieze, să selecteze ideile și propunerile raționale, constructive și să le înainteze Prezidiului Sovietului Suprem.

Erau printre propuneri și idei demne de reținut. Dar existau, însă, și unele care nu meritau atâtea eforturi cu risipă de timp și de energie. Trebuiau ca să fi fost lăsați să se preocupe de aceste probleme doar specialiștii.

S-a discutat problema Stemei de Stat, de exemplu, și la o întreprindere din orașul Soroca. Din partea colectivului de muncă a fost expediată la redacție o scrisoare cu opiniile muncitorilor în care aceștia își exprimau dorința ca în Stema de Stat să fie prezentate lanurile, viile și livezile, fabricile și uzinele, bogățiile țării. Această scrisoare era un exemplu tipic de ignoranță referitoare la esența acestor probleme.

În primul rând, în heraldică nu se folosesc astfel de elemente. În al doilea rând, o stemă trebuie să poată fi micșorată până la dimensiuni microscopice. Actuala Stemă, bunăoară, în anumite cazuri - pe subdiviziunile metalice ale valutei naționale sau pe unele insigne, are doar câțiva mm înălțime.

Evident că nu puteau fi reprezentate vii și livezi, uzine și fabrici pe un spațiu atât de mic! Straniu era însă faptul că astfel de idei și propuneri aberante erau selectate, în mod serios, și recomandate Sovietului Suprem de către echipa de ziaști menționată.

În perioada interbelică, așa după cum se știe, Stema României era folosită în trei variante, ca formă și dimensiuni fiind adaptată diferitor necesități: Stema mare, Stema medie și Stema mică. Ținându-

se cont de necesitatea confecționării lucrării în diferite forme, în dimensiuni deosebit de mici, s-a pus problema elaborării unei variante corespunzătoare. De aceea din proprie inițiativă am eliminat câte un interval de pe aripile acvilei și am redus un segment cu patru frunze din ramura de măslin.

Astfel, și Stema actuală a Republicii Moldova este confecționată și folosită în două variante: Stema mare și Stema mică.

Vreau să amintesc numele unor personalități marcante care s-au pronunțat în public sau în presă în susținerea proiectului, ceea ce a contribuit la afirmarea și adoptarea lucrării. Le-am rămas recunoscător pentru totdeauna acestor oameni:

Ion Ungureanu, Grigore Vieru, Spiridon Vangheli, Tudor Chiriac, Sergiu Cuciuc, Iurie Canașin, regretatul Iacob Burghiu.

D-l Victor Popa, lucrător al aparatului Sovietului Suprem, a mers de două ori la București. Prima dată a prezentat cele șase proiecte selectate de juriu, în fotografii color, la Comisia națională de heraldică, genealogie și sigilografie, pe data de 23 octombrie 1990. Cuvântările membrilor Comisiei care s-au pronunțat în susținerea variantei proiectului în care figura acvila au fost înregistrate pe bandă de magnetofon și prezentate membrilor Sovietului Suprem.

A doua oară s-a deplasat la București cu varianta deja finisată a Stemei în care introdusesem modificările propuse de d-na Maria Dogaru, după ce ea a fost cooptată în calitate de coautor al concepției teoretice. Victor Popa a preluat Stema finisată, la care am lucrat toată noaptea, tocmai la orele 6 dimineața...

D-na Maria Dogaru, doctor în științe istorice, a venit la Chișinău aducând și o expoziție cu lucrări de artă heraldică ce au fost expuse la Muzeul Național de istorie. În seara zilei de 2 noiembrie 1990, am prezentat proiectul la prezidiul Sovietului Suprem, membrii acestuia susținându-l în unanimitate.

După încheierea ședinței am mers la televiziune pentru a prezenta Stema publicului larg și deputaților, înainte de sesiunea a V-a a Sovietului Suprem, care urma să-și țină lucrările a doua zi, pe data de 3 noiembrie, la ordinea zilei figurând această chestiune.

Probabil că mulți nu știu, de ce d-na Maria Dogaru nu a participat la Ședința respectivă, deși urma să prezinte deputaților comunicarea cu argumentele științifice necesare referitoare la concepția teoretică a Stemei. Aceasta, pentru că a doua zi dimineață, după emisiunea televizată, concurenții noștri s-au dus la hotelul unde era cazată celebra cercetătoare, au găsit-o, au intimidat-o și au amenințat-o, spunându-i că nu e treaba ei să se implice și că adoptarea acestei Steme va provoca conflicte interetnice!

Așa că atunci când a fost căutată pentru a fi invitată la Sesiunea Sovietului Suprem, d-na Maria Dogaru nu a fost de găsit... Anumite argumente privind concepția teoretică a trebuit să le aduc eu.

Despre atmosfera în care s-au desfășurat dezbaterele și rezultatele acestora cei interesați pot afla din lucrarea dr. Silviu Andrieș-Tabac intitulată „Heraldica Teritorială a Basarabiei și Transnistriei”, elaborată pe bază documentară, procese verbale, stenograme, etc., apărută la Editura „Muzeum” din Chișinău în a. 1998.

La începutul ședinței istoricul Ion Țurcanu, deputat care deținea și funcția de secretar al Sovietului Suprem, a prezentat raportul anunțând, printre altele, că și-a încheiat activitatea Comisia pentru examinarea proiectelor de Stemă și pregătirea documentelor necesare (e vorba de juriu, probabil). Dar întrucât lucrul s-a făcut de către specialiști heraldiști și pictori, la care mai târziu a aderat și un grup de istorici care au ajuns la concluzia că au deja o variantă acceptabilă și pornind de la aceste considerente, a acceptat propunerea președintelui să prezinte această Stemă. „Apoi a caracterizat proiectul... stăruind asupra acvilei și crucii, din cauza noutății primului simbol și neobișnuinței celui de-al doilea în mediul ateștilor militanți...” (Op.citată)

După prezentarea raportului, cel mai activ s-au implicat în discuții deputații rusofoni, *interfrontiștii* care, sub diferite pretexte, încercau să împiedice aprobarea proiectului, cei mai insistenți fiind P.Șornicov și O.Ojoga.

Poetul Grigore Vieru, care se afla sus la balconul din partea dreaptă, față de scenă, a strigat: „Vor să ne fure istoria!”

„Primul care a susținut proiectul propus în această avalanșă de atacuri mascate ale rusofonilor a fost deputatul C.Tănase(...) care a spus că „Ar trebui să adoptăm această Stemă” (op.citată) În continuare s-au pronunțat în susținerea proiectului deputații P.Soltan și Gh.Ghimpu.

La rugămintea unui grup de deputați din partea cărora i s-a adresat d-na Nadejda Brânzan zicându-i: ”-Omule, fă ceva!” a luat cuvântul deputatul Petru Lucinschi, deținând pe atunci și funcția de prim secretar al CC al PCM.

Intervenția sa a avut o importanță deosebită. Poate că și fără îndemnul său proiectul ar fi fost votat, dar, în mod sigur, nu cu o majoritate covârșitoare de voturi după cum s-a întâmplat. Probabil doar datorită a ceea ce se numește disciplina de partid comunistii, la îndemnul conducătorului lor, au votat o Stemă de Stat în ansamblul căreia figurează și un simbol creștin - Crucea...

Mai reproducem un fragment din lucrarea lui Silviu Andrieș-Tabac: „...Anume cuvântarea d-lui Lucinschi a determinat majoritatea deputaților care șovăiau să voteze proiectul Vrabie-Dogaru. Rolul ei istoric important ne obligă s-o reproducem integral:

„Stimați deputați, spiritele noastre așa s-au politizat că în fiecare pas căutăm ceva politic. Vreo 6-7 luni merge discuția în jurul acestei probleme,

acestei Steme. Stema care a fost prezentată de către pictorul Vrabie nu prea a fost primită de noi, era foarte încărcată. În primul rând este știința heraldică, trebuie de uitat din punct de vedere al istoriei, al tradițiilor, trebuie să fim mai aproape de tradiții care sunt în istoria poporului nostru. Elementele acestea sunt prezente. Vizual Stema este frumoasă. Eu aș ruga ca noi să nu politizăm până la extrem discuția aceasta. Ar trebui să ne gândim cum să explicăm noi Stema pe care o confirmăm astăzi din punct de vedere al acelor momente, pe care trebuie să le înțeleagă oamenii. Noi trebuie să venim în susținerea acestei steme. (În continuare vorbitorul a trecut la limba rusă - n.aut.). Vreau să chem toți deputații la o atitudine extrem de corectă unii față de alții. Înțeleg că se vor isca întrebări, la care noi trebuie să răspundem, să dăm explicații. Vă îndemn pe toți să nu politizăm atât această chestiune, ca să nu ajungem la o ciocnire, sau la manifestări de ură, neîncredere. Este treaba acestui popor cu tradițiile lui, ce Stemă să-și stabilească. Sunt observații, dar eu aș susține această Stemă. Vă chem și pe Dumneavoastră la aceasta.” (A.P.R.M., mapa 018-1,2,3 XI-1990-Sesiunea V. 3 noiembrie p.62)

După aceasta chestiunea a fost supusă votului. Din 257 de deputați care s-au înregistrat au votat „pentru” 243, „împotriva” 2 și s-au „abținut” 8. Stema a fost adoptată și Președintele Sovietului Suprem l-a felicitat pe autor.”

Confruntând cifrele (numărul celor care au votat pro, contra și celor care s-au abținut cu numărul celor ce s-au înregistrat) nu se găsesc patru voturi”

Vreun cititor atent s-ar putea să-și fi pus întrebarea: „Dar unde au dispărut ele?”

După cum afirmă Isaia Cârmu, patru deputați au votat pentru proiectul pe care-l prezentase chiar el, cu toate că lucrarea nu era expusă în sală. Nu e ușor să înțelegi comportamentul acestora. Se știe că în varianta respectivă elementul principal era tot capul de bovid, iar unii deputați rusofoni afirmau: „Такой символ вам больше подходит!”, de parcă această Stemă, dacă ar fi fost adoptată, nu i-ar fi reprezentat și pe ei.

În echipa pentru elaborarea Stemei României

Studiind lucrările de artă heraldică națională, se poate observa că există lucrări reușite sub aspectul expresiei artistice, unele pot fi considerate adevărate capodopere ale genului. Există însă și lucrări concepute eronat sub aspect teoretic, dar și realizate defectuos sub aspect compozițional, proporțional și al modalităților expresiei plastice.

Majoritatea deficiențelor țin de istoria noastră zbuciumată, haosul manifestându-se și în acest domeniu, de poziția geografică cu influențe străine, artificiale, de pregătirea profesională insuficientă a specialiștilor, inclusiv ai celor din domeniul artelor plastice.

Rezultate bune în crearea unei lucrări de artă heraldică pot fi obținute doar dacă există o colaborare armonioasă între savanți și artiștii plastici realizatori. Din păcate, nu întotdeauna se întâmplă așa, fapt de care m-am convins lucrând asupra actualei Steme de Stat, precum și ai altor simboluri.

S-ar părea că rolul savantului ar fi primordial și dominant, deoarece procesul de lucru începe cu elaborarea concepției teoretice a simbolului. Artistul plastic este ținut în planul al doilea, în umbră, așa cum s-a procedat și cu Victor Dima, realizatorul actualei Steme a României, instituită în anul 1992, al cărui nume nici nu a fost menționat! Recompensa materială pentru lucrare a obținut-o apelând la CEDO. Autorul concepției teoretice este tot d-na Maria Dogaru.

Cooptarea ei pentru definitivarea concepției actualei variante a Stemei de Stat a Republicii Moldova a fost necesară, binevenită și a avut un rol important, deoarece la Chișinău nu erau specialiști cu pregătire profesională în acest domeniu. Noi însușeam aceste cunoștințe din mers, căutând cu înfrigurare cărțile de specialitate care nu erau ușor de găsit.

Domniei sale i se datorează reprezentarea acvilei în calitate de suport al Stemei istorice inițiale. În toate variantele realizate până la data respectivă acvila era de culoare galbenă și amplasată pe un scut de culoare albastră pentru ca să nu se contopească cu culoarea galbenă a fâșiei din mijloc, care este de aceeași culoare, atunci când va fi imprimată (aplicată) pe Drapel.

Sceptrul și ramura verde de măslin au fost introduse în Stemă tot la propunerea sa, ca și culoarea maronie a acvilei. O acvilă de culoare maronie, așa după cum se știe, figurează și în Stema Mexicului.

În ce mă privește, am fost solicitat ad-hoc să particip la concursul pentru elaborarea Stemei României și aceasta s-a constituit pentru mine într-o experiență unică. În toamna anului 1991, aflându-mă într-o deplasare de lucru la București, am participat la inaugurarea unei expoziții de sculptură, desfășurată la Cercul militar situat în Calea Victoriei. Erau expuse lucrările preotului Simion Tatu, senator, care se ocupa și de artă. La vernisaj am fost invitat de po-

etul Radu Cârnecki cu care făcusem cunoștință mai înainte, la Chișinău. Domnia sa editase la Editura „Hiperion” cartea „Florile răului”, traducerea integrală a poeziei lui Charles Baudelaire, pentru care am elaborat prezentarea grafică.

La inaugurarea expoziției a participat și președintele României din vremea aceea d-l Ion Iliescu. După încheierea părții oficiale, între participanți s-au înfiripat și niște discuții. Poetul Radu Cârnecki m-a prezentat președintelui. Am spus că mă aflam la București, într-o misiune de lucru, legată de un subiect la care s-a referit în timpul întâlnirii sale de la Ungheni cu d-l Mircea Snegur, pe atunci președinte al Republicii Moldova. În grupul în care discutăm, printre alții se afla și d-l Oliviu Gherman, președintele Camerei deputaților. Era o atmosferă încordată, deoarece se dezlănțuise conflictul de pe Nistru.

La noi Stema de Stat era deja elaborată și adoptată. Aflându-se că sunt autorul acesteia, mi s-a spus ca voi fi introdus în echipa ce lucrează la elaborarea

Stemei României. Am lucrat tot după concepția dnei Maria Dogaru, care este autoarea concepției adoptate. Ar fi fost o mare minune să fi fost adoptat proiectul pe care l-am realizat. Așa s-a întâmplat în perioada interbelică, Stema României Mari fiind elaborată de doi autori, după concepția heraldistului basarabean Paul Gore și desenul pictorului Iozef Sebestein de Keopecz, un

nume de origine austriacă sau maghiară, ca și Stema Republicii Moldova prin contribuția mea și a d-nei Maria Dogaru din București.

În lucrarea Domniei Sale, intitulată „Din Heraldica României”, referitor la Stema actuală se poate citi următoarele: „Evenimentele din decembrie 1989 au dus la îndepărtarea însemnului folosit de vechiul regim pentru individualizarea simbolică a țării. Cum se știe, Stema adoptată în 1946, amendată nesemnificativ în 1952 și în 1965, era de fapt o emblemă concepută pe sistemul recomandat de Moscova, astfel încât să amintească doar frumusețile și bogățiile țării așa cum era situația și în celelalte țări socialiste. Cum era firesc imediat după îndepărtarea regimului comunist s-au făcut propuneri pentru o nouă Stemă a țării. Acestea au fost formu-

Expoziția personală jubiliară a lui Gheorghe Vrabie. Centrul Expozițional „C. Brâncuși”, 1999. Pe fundal, de la stânga la dreapta: drapelele Clubului tineretului Estudiantina, mun. Chișinău, de Stat, Departamentului Vamal, Liceului „Gheorghe Asachi” din capitală

late inițial de către membrii comisiei de heraldică, genealogie și sigilografie (pe atunci dependentă de Institutul de istorie „Nicolae Iorga”), respectiv Maria Dogaru vice președinte a acesteia, și Jean Nicolas Mănescu, secretar general. Ulterior și alți doritori să vadă țara dotată cu însemne adecvate tradiției și istoriei sale s-au alăturat celor doi, susținând proiecte în care simbolurile tradiționale românești erau repuse la justa lor valoare. Menționăm printre aceștia, pe artistul plastic Gheorghe Adoc și pe G.S.Jivănescu, pe artistul basarabean Gheorghe Vrabie (coautor, împreună cu Maria Dogaru la elaborarea blazonului Republicii Moldova) ca și pe românii aflați departe de granițele țării Ramiro Georgescu (SUA) și Vasile Droj (Italia). (op. citată pag.165)

În cartea menționată sunt reproduse, în imagini policrome, și lucrări de artă heraldică din Basarabia. Este reprodusă și actuala Stemă de Stat a Republicii Moldova. Din păcate, este o imagine de proastă calitate, neclară, care nu știu din ce motive este reprodusă pe un fundal de culoare albastră, alterând grav raporturile cromatice.

Studiind materialele publicate în carte, cunoscând și alte variante de proiect, realizate de alți autori, pare-se ca și în jurul Stemei României au avut loc discuții aprige și confruntări între autorii proiectelor. Au fost publicate în diferite lucrări, variante în care apar anumite deosebiri, în unele reproduceri capul de bour și acvila din Stema Transilvaniei fiind de culoare neagră, iar în altele de argint, ceea ce se potrivește mai mult pentru aspectul general și echilibrul ansamblului. Au fost tipărite hărți pe care stema e reprodusă fără scutul albastru, variantă care alterează ansamblul expresiei cromatice.

După părerea D-lui Silviu Andrieș-Tabac imaginea acvilei din Stema de Stat a Republicii Moldova e mai reușită, autorul scriind despre aceasta în lucrarea la care ne-am referit, următoarele: „Stema Republicii Moldova din punct de vedere istoric reprezintă chintesența istoriei noastre. Practic s-au utilizat doar două elemente esențiale: capul de bour cu accesoriile corespunzătoare - simbolul Moldovei și acvila cruciată cu atributele ei - simbolul romanității poporului român.

Din punct de vedere grafic apreciem Stema ca elegantă, proporțională, desenată într-un stil sobru, fără elemente de prisos. Este cea mai bună viziune grafică propusă de pictorul Gh.Vrabie, dacă urmărim evoluția Stemei de la primele schițe, apoi varianta din finala Concursului până la imaginea actuală. Apreciam acvila moldovenească ca mai reușită decât acvila Stemei noi a României.” (op. citată, pag.150).

Pasărea reînviată a copilăriei

În legătură cu Stema, istoria creării și atitudinea onora față de această lucrare, îmi amintesc deseori despre o întâmplare din copilărie, misterioasă și având totodată pentru mine un sens profund. Multe întâmplări din viața noastră, unele chiar dramatice, se șterg treptat din memorie, amintindu-ne din acestea doar câte un crâmpei. Aceasta, însă, s-a întipărit în memorie clar și profund, urmărindu-mă toată viața, încât o revăd, în detalii, ca și cum s-ar desfășura din nou, de fiecare dată, atunci când îmi amintesc de ea...

Împreună cu fratele meu Alexandru, cu tata, mama vitregă și două surioare născute din a doua căsătorie, locuiam într-un sat basarabean de pe malul Prutului.

Noi, frații, eram treziți cu noaptea în cap și puși la lucru. Mama vitregă smulgea de pe noi sumanele cu care ne îmbrăcam ziua și ne înveleam noaptea. În casă erau cearșafuri, iorgane și perne, dar nu ni se dădeau să le folosim. Erau păstrate ca zestre pentru fete, când vor crește mari și va trebui să se mărite. Gestul mășterei era însoțit și de cuvinte usturătoare: „Hai sculați! Nu dormiți până a cârâi cioara în par!”

Într-o dimineață eram deja în ogradă, când la un moment dat, din cer coborî o pasăre mare cu pene galbene, albe și maronii și mi se așeză în palme! O aruncam în sus. Pasărea revenea înapoi. O aruncaii fratelui. El o arunca spre mine. Copii fiind, ne-am antrenat într-un joc neobișnuit și gesturile noastre erau însoțite de strigăte. La un moment dat, ieșind din casă, lângă prag apăru măștera. Stătu o clipă pe loc cu fața crispată de nemulțumire și ură. Deodată parcă se lumineă și zâmbi, zicându-ne: „Ian dați-mi-o s-o țân și eu oleacă!” Mă întoarceam spre ea și-i aruncaii pasărea. Prinzând-o cu ambele mâini, o ridică în sus și cu toate puterile o trânti de pământ, omorând-o!

În dimineața acelei zile a fost omorâtă și copilăria noastră...

Am luat pasărea, am dus-o la marginea grădini, am săpat un mormânt, am așternut niște paie, am pus pasărea și am acoperit-o cu paie, apoi am tras țărâna și i-am făcut un mormânt. Din niște bețe uscate i-am înjghebat o cruce și atâta am plâns, că bețele acelea uscate ar fi trebuit să înverzească!

Ceea ce spun nu este nici fantezie, nici vis. Această întâmplare ce s-a produs cu mulți ani în urmă, o ține minte și fratele meu până astăzi.

Uneori, când văd acvila cruciată din Stema de Stat, imprimată pe Drapelul Tricolor care fâlfâie-n vânt, iar acvila mișcă din aripi, mi se pare că pasărea aceea misterioasă cu care mă jucam cu fratele meu în copilărie a reînviat și a urcat atât de sus în înaltul cerului, că nimeni nu o va mai putea omorî niciodată!